

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi

Lənkəran Dövlət Universiteti

“Təsdiq edirəm”

Tədrisin təşkili və təlim texnologiyaları üzrə
prorektor vəzifəsini icra edən:

 dos.Z.İ.Məmmədov

“ ” “ ” 2025-ci il

İxtisas: 060701–Torpaqşünaslıq və aqrokimya, İxtisaslaşma-Aqrokimya-Magistr

Fakültə: Magistr

Kafedra: “Aqrar elmlər”

I.Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı:“**Torpaqşünaslıq və Aqrokimyanın tarixi və metodologiyası**”. Proqram “Baytarlıq və aqrar fənlər” kafedrasında (14.09.2020-ci il tarixində 01 sayılı prot.) müzakirə edilərək təsdiq olunmuşdur.

Kodu: MİF-B02

Tədris ili: II (2024-2025)

Semestr: II (Payız)

Tədris yükü: Cəmi 60 saat.. Auditoriya saati 15 saat (10 saat mühazirə, 5 saat laboratoriya).

Tədris forması: Əyani

Tədris dili: Azərbaycan dili

AKTS üzrə kredit: 2

Auditoriya N: 312

Saat: V gün 5-ci saat mühazirə və 5-ci saat laboratoriya

II. Müəllim haqqında məlumat:

Adı, soyadı, elmi dərəcəsi və elmi adı: Cəfərov Əli Musa oğlu. a.e.ü.f.d.,dos.

Məsləhət günləri və saat: IV-V gün 14⁰⁰.

E-mail ünvanı: alicafarov1959@mail.ru

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Füzuli küç., 170-a

III. Təvsiyyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas

1. Torpaqşünaslıq və Aqrokimya əsərlər toplusu XVI-cild. Bakı 2004. Səh 5-36
2. Məmmədov Q.Ş. Azərbaycanın torpaq ehtiyatlarından səmərəli istifadənin sosial-iqtisadi və ekoloji əsasları Bakı “Elm” 2007. 855 s.
3. Salayev M.Z. Диагностика и классификация почв Азербайджана Баку, Елм 1991 238 с,
4. Məmmədov Q.Ş. Azərbaycanda torpaq islahatı Bakı-Elm.2002 411 s.

Əlavə.

1. B.H.Əliyev, İ.N.Əliyev Azərbaycanda kənd təsərrüfatının bəzi problemləri və onların həlli yolları Bakı-2004. 572 s.
2. Azərbaycanın torpaq Atlası, 2007.

IV.Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa fənlərin tədrisi vacib deyil.

V.Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərin tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: Azərbaycanda təbii və kənd təsərrüfatı istifadəsində olan torpaqşünaslıq və aqrokimyanın tarixi görülmüş işlər, onların əhəmiyyətinə və bu günkü vəziyyəti haqqında məlumat vermək, eyni zamanda onun tədrisinin və elmi işinin aparılması istiqamətləri haqqında tam məlumat vermək. Ona görə də torpaqların vəziyyətinə dair işlər ayrı-ayrı tədqiqatçıların nəticələrini müzakirə etmək, bu günkü dövr üçün məqsədə müvafiq

tədbirləri həyata keçirməkdir. Bu fənnin məqsədi – torpaqlardan düzgün və səmərəli istifadə etməkdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmaz, onun həmin fənn üzrə akademik burcu qalır.

VIII. Qiymətləndirmə: Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq meyarları nəzərə alınır.

Tələbələrə biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində, 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 10 bal seminar və laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə görə, 10 bal dərslərə davamiyyətinə görə və 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan biletinə bir qayda olaraq fənni əhatə edən 5 sual daxil edilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal – tələbə keçirilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir;
- 9 bal – tələbə keçirilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir;
- 8 bal – tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;
- 7 bal – tələbə keçirilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırma bilmir;
- 6 bal – tələbənin cavabı əsasən düzgündür;
- 5 bal – tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var;
- 4 bal – tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhflərə yol verir;
- 3 bal – tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırma bilmir;
- 1-2 bal – tələbənin mövzudan qismən xəbəri var;
- 0 bal – tələbənin suala cavabı yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən aşağı olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında):

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91 - 100	əla	A
2.	81 - 90	çox yaxşı	B
3.	71 - 80	yaxşı	C
4.	61 - 70	kafi	D
5.	51 - 60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda Əsasnamədə nəzərdə tutulan qaydada tədbir görülməkdir.

Təqvim mövzu planı: Mühazirə 10 saat, laboratoriya 5 saat Cəmi: 15 saat

№	Mühazirə	Saat	Tarix
1	Mövzu 1. Torpaqşünaslıq elminin tarixi və mərhələləri. Plan: I. Rusiya Torpaqşünaslıq elminin tarixi II. Avropa Torpaqşünaslıq elminin tarixi Ədəbiyyat və mənbə: [1, 2, 3]	2	
2	Mövzu-2: Azərbaycanda torpaqşünaslıq elminin tarixi və		

	inkişaf mərhələləri Plan: I. Azərbaycanda torpaqşünaslıq elminin inkişafının birinci mərhələsi 1875-1920 II. Azərbaycanda torpaqşünaslıq elminin inkişafının ikinci mərhələsi 1920-1945 III. Azərbaycanda torpaqşünaslıq elminin inkişafının üçüncü mərhələsi 1945-1990 Ədəbiyyat və mənbə: [3,6, 8]	2	
3	Mövzu-3: Dünyada Aqrokimya elminin tarixi və inkişaf mərhələləri Plan: I . Rusiya Aqrokimya elminin tarixi II. Avropa Aqrokimya elminin tarixi Ədəbiyyat və mənbə: [2, 5, 7]	2	
4	Mövzu-4: Azərbaycanda Aqrokimya elminin tarixi və inkişaf mərhələləri Plan: I. Azərbaycanda Aqrokimya elminin inkişafının birinci mərhələsi 1920-1945 II. Azərbaycanda Aqrokimya elminin inkişafının ikinci mərhələsi 1945-1990 III. Azərbaycanda Aqrokimya elminin inkişafının üçüncü mərhələsi 1990 və sonra. Ədəbiyyat və mənbə: [2, 3, 6]	2	
5	Mövzu-5: Torpaqşünaslıq və Aqrokimyanın metodologiyası. Plan: I. Torpaqşünaslıq elminin metodologiyası II. Aqrokimya elminin metodologiyası. Ədəbiyyat və mənbə: [1, 2, 3]	2	
Cəmi:		10 saat	

№	Laboratoriya işləri	
1	Azərbaycanda və dünyada torpaqşünaslığın tarixi	2
2	Azərbaycanda və dünyada aqrokimyanın tarixi	2
3	Torpaqşünaslıq və Aqrokimyanın metodologiyası	1
Cəmi:		5 saat

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar:

“Torpaqların aqroekoloji qiymətləndirilməsi, keyfiyyət monitorinqi və ekoloji nəzarət” fənnini mənimsəməklə, torpaqların qiymətləndirilməsinin əhəmiyyəti, tarixi, inkişafı və aqroekoloji qiymətləndirmə sistemlərinin zonal xüsusiyyəti, o cümlədən keyfiyyət monitorinqinin aparılması, habelə müasir xəritəçəkmə sistemləri üzrə nəzəri və praktik əsasları müəyyənləşdirmək asanlaşır.

XII. Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIII. Fənn üzrə təlimin nəticələri.

FTN 1. Torpaqşünaslıq elminin nəzəri əsasları, tədqiqat metodları.

FTN 2. Bitkilərin qidalanması, tipləri, növləri.

XIV. Kollektivium sualları

I kollektivium sualları

- 1.Dünyada Torpaqşünaslıq elminin inkişaf tarixi
- 2.Dünyada Aqrokimya elminin inkişaf tarixi
- 3.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq elminin XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri 1875-1920
- 4.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun yaradılmasına qədərki dövrdə Torpaqşünaslıq elminin inkişafı
- 5.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun təşkilindən sonrakı dövrdə 1945-1990 torpaqşünaslıq elminin inkişafı
- 6.Azərbaycanda Torpaqşünaslığın müasir dövrü-1990-cı ildən bu günə qədər Torpaqşünaslıq elminin inkişafı
7. Dünyada Aqrokimya elminin tarixi və inkişaf mərhələləri
8. Torpaqşünaslıq elminin tarixi və mərhələləri
9. Rusiya Aqrokimya elminin tarixi
10. Avropa Aqrokimya elminin tarixi

II kollektivium sualları

1. Rusiya Torpaqşünaslıq elminin tarixi
2. Rusiya Aqrokimya elminin tarixi
3. Torpaqşünaslıq elminin metodologiyası
4. Aqrokimya elminin metodologiyası
5. Torpaqşünaslıq elminin inkişafında Həsən bəy Zərdabinin rolu
6. Azərbaycanda Torpaq islahatının tarixi və mərhələləri
7. Azərbaycanda Torpaqşünaslıq elminin inkişafında Rusiya alimlərinin rolu
8. Azərbaycanda Aqrokimya elminin inkişafında Rusiya alimlərinin rolu
9. Azərbaycanda Suvarmanın tarixi
10. Azərbaycanda Meliorasiyanın tarixi və inkişaf mərhələləri

XV.İmtahan sualları

I blok

- 1.Dünyada Torpaqşünaslıq elminin inkişaf tarixi
- 2.Dünyada Aqrokimya elminin inkişaf tarixi
- 3.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq elminin XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri 1875-1920
- 4.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun yaradılmasına qədərki dövrdə Torpaqşünaslıq elminin inkişafı
- 5.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun təşkilindən sonrakı dövrdə 1945-1990 torpaqşünaslıq elminin inkişafı
- 6.Azərbaycanda Torpaqşünaslığın müasir dövrü-1990-cı ildən bu günə qədər Torpaqşünaslıq elminin inkişafı

II blok

- 7.Azərbaycanda Aqrokimya elminin XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəlləri 1875-1920
- 8.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun yaradılmasına qədərki dövrdə Aqrokimya elminin inkişafı
- 9.Azərbaycanda Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun təşkilindən sonrakı dövrdə 1945-1990 Aqrokimya elminin inkişafı

10. Azərbaycanca Torpaqşünaslığın müasir dövrü-1990-cı ildən bu günə qədər
Aqrokimya elminin inkişafı
11. Rusiya Torpaqşünaslıq elminin tarixi
12. Rusiya Aqrokimya elminin tarixi

III blok

13. Torpaqşünaslıq elminin metodologiyası
14. Aqrokimya elminin metodologiyası
15. Torpaqşünaslıq elminin inkişafında Həsən bəy Zərdabının rolu
16. Azərbaycanca Torpaq islahatının tarixi və mərhələləri
17. Azərbaycanca Torpaqşünaslıq elminin inkişafında Rusiya alimlərinin rolu
18. Azərbaycanca Aqrokimya elminin inkişafında Rusiya alimlərinin rolu

IV blok

19. Azərbaycanca Suvarmanın tarixi
20. Azərbaycanca Meliorasiyanın tarixi və inkişaf mərhələləri
21. Torpaqların müasir vəziyyəti və münbitliyin artırılması yolları
22. Məmmədemin Salayevin Azərbaycanca Torpaqşünaslıq elminin inkişafında rolu
23. Dünyada aqrokimya elminin inkişaf tarixi
24. Azərbaycanca Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun yaradılmasına qədərki dövrdə torpaqşünaslıq elminin inkişafı

V blok

25. Azərbaycanca Aqrokimya elminin inkişafında Rusiya alimlərinin rolu
26. Azərbaycanca torpaq eroziyasının keçmişi və bu gün
27. Torpaqşünaslıq metodologiyası və inkişaf mərhələləri
28. Aqrokimyanın metodologiyası və inkişaf mərhələləri
29. Rusiya Torpaqşünaslıq elminin tarixi
30. Azərbaycanca Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutunun yaradılmasına qədərki dövrdə Aqrokimya elminin tarixi

“Torpaqşünaslıq və Aqrokimyanın tarixi və metodologiyası ” fənninin sillabusu 060701 – “Torpaqşünaslıq və aqrokimya” ixtisasının tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir.

Sillabus “Aqrar elmlər” kafedrasında müzakirə edilərək, təsdiq edilmişdir. (“12” fevral 2025-ci il, protokol № 06).

Fənn müəllimi:

dos. Ə.M.Cəfərov

Kafedra müdiri:

dos.İ.C.Kərimov